

הרב איסר זלמן מלצר
(אב"ד ור"מ זסלוצק)
ר"מ ראשי"ל שיבת "עץ חיים"
בש"ת ירושלים ת"ו.

בנין וסתירה בכלים

הוא דוקא שלא לשנות באופן אחר, אבל הכא למה לו להאריך ולכתוב העושה כלי אדמה כגון תנור וחביר וכו', ליתני העושה כלי חייב משום בונה, והוא פליא עצומה, והנה עוד קשה לשון הרמב"ם בהל' זו בתחלתו שכתב העושה אוהל קבוע ה"ז תולדות בונה, דלמה הו' תולדות בונה ולמה לא הו' בונה ממש, דהא בונה הו' בכ"ש, ומה הו' בונה ממש דנימא דעושה אוהל קבוע הו' תולדות בונה.

אכן באמת כל הג"ל מיושב באופן פשוט, והנה לעי' דף מ"ז גבי מחזיר מטה של טרסיים אמרינן דאם תקע חייב חטאת, והנה לש"י התוס' דהחלוק הוא בין מחזיר לעושה מחדש, א"כ למה חייב אם תקע, כיון דאין בני בכלים גבי מחזיר, ומטעם זה פי' הר"ן בתדושי' דאם תקע חייב חטאת משום מכה בפטיש אבל משום בונה לא מחייב דאין בנין בכלים, וכן פי' רש"י בפ' כי הכלים דף קכ"ב, אבל הרמב"ם בפ' כ"ב מהל' שבו הל' כ"ה כתב להדיא גבי מחזיר דלתות דגם בכלים שו' פרקים אם תקע חייב משום בונה, אף דלא הו' אלא מחזיר, אכן בתוס' דף ק"ג כתבו דתקע חייב משום בונה ומשמע דס"ל לתוס' דתקע הו' כמו עושה כל מחדש, אבל אינו מסתבר כ"כ; אבל באמת הרמב"ם ביאר הענין באופן אחר דבטעמא דמגבן חייב משום בונה כתב הרמב"ם בפ' ד' הל' ו' ח"ל: ואם גבנו ועשה גבינה חייב משום בונה שכל המקבץ חלק אל חלק ודל' הכל עד שיעשו גוף א' ה"ז דומה לבנין, ומבואר דמלאכו בונה יש בו הגדר שהוא מקבץ חלק אל חלק, דהיינו שהוא בונה בנין מאבנים או מעצים, ובווד' מבונה בפשיטות לשון הרמב"ם שעמדנו שכתב שהעושה קבוע ה"ז תולדות בונה, והקשינו דלמה כתב שהוא תולדות בונה והלא הוא בונה ממש, אך לפי"ז ניתן שפיר דעיקר אב מלאכה הוא בונה בנין, שע"כ כ"כ שני הענינים: א' שהוא עושה אוהל קבוע ב' שהוא מקבץ חלק אל חלק, ונמצא דעושה אוהל קבוע באמת אינו אלא תולדה דהיינו שהוא דומה לאבן במקצת דהיינו עשיית האוהל קבוע, וכן המגבן או היתגבנה הו' ג"כ תולדה דבונה היינו בתולדה השנית שהוא מקבץ חלק אל חלק כמש"כ הרמב"ם בפ"ז שהבאנו.

איברא דלפי"ז קשה דהא בהל' י"ב שם כתב: והבן כל שהוא חייב המשוח פני הקרקע בביתו כגון שהשפ"ח תל או מילא גומא או גיא הרי זה בונה וחייב, ואח"כ כתב בהל' י"ג: העושה אוהל קבוע הרי זה תולדות בונה וחייב, ומשמע דבהל' י"ב שהתחיל בזה דין בונה אינו תולדה אלא אב, וקשה דהא ליכא במשוח פני הקרקע מקבץ חלק אל חלק, ולפימשי"כ גודר אב דכותה הוא בבנין בית ממש שיש בזה שני החלקים עש"י אוהל ומקבץ חלק אל חלק; אכן הכאור הוא דמ' שכתבנו דבאב דבונה צריך שני הגדרים והו' בעיקר

ברמב"ם פ"י מה' שבת הל' י"ז: המפיס שחין בשבת כדי להרחיב פי המכה בדרך שהרופאין עושים וכו' ה"ז חייב משום מכה בפטיש שזו היא מלאכת הרופאים, ואם הפיסה להוציא ממנה ליחה שבה ה"ז מותר, ועיין במ"מ שמיישב ד' הרמב"ם שפסק דלהוציא ליחה מותר אף שפסק דמלאכה שאצל"ג חייב, משום שמפרש דמפיס מורסא הו' משום מכה בפטיש, ולא כפירש"י, שפי' משום בונה לכן אין כאן מלאכה כלל ע"ש בדבריו, ונבארם לקמן. ובאמת כבר הקשו כן הראשונים על שמואל גופי' דפסק כר"י במשאצ"לג ופסק במפיס מורסא דפטור ומותר, עיין בדף ג' בשבת בתוס' שם, רק לע"ע חל עלינו חובת הבאור על עיקרא דהך מילתא שחידש הרמב"ם דמפיס מורסא הו' משום מכה בפטיש ולמה באמת אינו חייב משום בונה, וכבר הקשה כן הרמ"ק הביאו הכ"מ, ובכתובות דף ו' ע"ב פירש"י בד"ה חייב שהוא מתקן פתח וחייב משום בונה דאשכחן בנין בבע"ח דכתיב ויבן את הצלע, והנה הרמב"ם פסק בפרק זה ה"ג ח"ל: העושה אוהל קבוע ה"ז תולדות בונה וחייב, וכן העושה כלי אדמה כגון תנור וכו' ה"ז תולדות בונה וחייב, וכן המגבן את הגבינה ה"ז תולדות בונה וחייב, המכניס יד הקרדום בתוך העץ שלו ה"ז תולדות בונה, וכן התוקע עץ בעץ וכו' עד שנתאחד ה"ז תולדות בונה וחייב, וכתב המ"מ על מה שכתב הרמב"ם דהעושה כלי אדמה חייב משום בונה, דהוא מימרא דאביי דף ע"ד הא' מאן דעביד חביתא חייב ו' חטאת, והענין שאעפ"י שאמרו אין בנין בכלים והו' בכלים שנתפרקו להתזירן, כמו שנתבאר פ' כ"ב, אבל העושה כלי מתחלתו אין לך בנין גדול מזה ואין נקרא זה בנין בכלים שהרי אינו כלי אלא עושה כלי והשמועות מוכיחות כן ועיקר ע"כ ד' המ"מ.

והנה ד' המ"מ הם ד' התוס' בשבת בדף ע"ד, דרש"י פי' על הא' מאן דעביד חביתא דהו' ז' חטאות לבד מבונה אבל משום בונה לא מחייב דאין בנין וסתירה בכלים, וכתבו ע"ז בתוס' דדוקא במחזיר מטה של טרסיים אמרינן דאין בנין בכלים אבל העושה כלי מחדש חייב משום בונה, דהא אמרינן - עייל שופתא בקופינא דמרא חייב משום בונה, אך אח"כ הקשו ממנפח בכלי זכוכית דחייב משום מכה בפטיש, ואמאי לא חייב משום בונה דהא הו' כלי מחדש, ונשארו בקושיא.

ולפי דברי המ"מ דהרמב"ם ס"ל ג"כ כשי' התוס' דלא אמרינן אין בנין בכלים אלא במחזיר אבל לא בעושה מחדש, א"כ שאר הקושיא ממנפח בכלי זכוכית דכן פסק גם הרמב"ם בפ"י הל' ט"ה, אך בר מן דין קשה לפי דברי המ"מ, למה להרמב"ם לשנות דוקא בעושה כלי אדמה כגון תנור וחבית, בשלמא בגמ' חשיב ו' חטאות אבל הרמב"ם הא לא חשיב הכא כלל רבו' חטאות, ואף דדרך הרמב"ם לשנות באופן הנמצא בגמ',

חד בנין דבועצתו אלה השני חלקים נקרא בנין, אבל בגדר חיוב מלאכה אינו צריך שהוא יעשה שני החלקים, ואפי' עשה חלק א' והחלק השני נעשה קודם ג"כ שיהיה בנין, וכלו אמר יהיו תקועים עצים זה בזה בשיעור אהל אלא שאינם מונחים על קרקע ובא הוא וקבעם על הקרקע שנעשה אהל חייב בזה מדין אב דבונה הוא עשה בנין, ולכן גם במשנה פני הקרקע בבית הרי בונה ממשיך ולא תולדה, חזק בעושה אהל קבוע כגון שחפר מערה שאין שם קבוץ חלקים ואין זה אלא עשיית אהל בזה כתב הרמב"ם שהוא רק תולדה.

ועכשיו מיושב שפיר פסקא דהך מילתא בפשיטות, דהא דאמרין אין בנין בכלים, היינו בתולדה הראשונה דדיינו עשיית האהל זה אינו אלא ע"ג קרקע, אבל בכלים לא הוי בנין ולא הוי מלאכת אהל ובנין כלל, וא"כ אם לוקח חתיכת עץ ועושה ממנה כל שחזק בה קב אין בו דין בונה, אבל התולדה השנית שמקבץ חלק על חלק עד שנעשה גוף אחד דשייכא גמי במגבן פשיטא דאין ג"מ בין ע"ג קרקע בין בכלים, ולא גרע ממגבן, ולכן פסק שפיר הרמב"ם שהתקוע עץ בעץ עד שנתאחד ה"ו תולדתו בונה, ולכן גם נחא שפיר שפסק הרמב"ם דוקא בעושה כלי אדמה כגון תנור חבית, דשם הוי בונה אבל בעושה כלי עץ שחזק בעץ עבה ועשהו כלי אינו חייב, דדוקא בכלי אדמה שמדבק הרגבים כמו שפיר רש"י על הא דחייב שבע חטאות, ואם עושה כלי עץ ג"כ מעצים נפרדים כבר כתב אח"כ שהתקוע עץ בעץ ה"ו תולדתו בונה.

אלא שנשאר לנו לבאר, דא"כ מה שייך גבי מתויר אסה של פרקים הא דאין בנין וסתירה בכלים כיון דשם ה' מאברים נפרדים, אלא דזה באמת גמי נחא שפיר, לגבי הדין עשיית אהל שבמלאכת בונה אין חילוק בין אם עשאו בחזק או לא, דאם שטח אהל עם רק עשה לקבע לא לארע חייב משום בונה, אבל התולדה השנית דמקבץ חלק על אל חלק כתב הרמב"ם דדוקא שנעשה גוף אחד, וא"כ שפיר נחא דגבי מתויר ה' של פרקים אם תקע בחזק הוא אמרינן דחייב משום פסקא דהרמב"ם שהוא משום בונה כמו שהבאנו, ודאי דאין בנין הוא מילתא באין בנין בכלים, דאם ה' בין בנין וסתירה בנין ואהל — לא מחמת הקבוץ אינו בנין, דוקא בעושה גוף אחד — או לא ה' בנין דאין דפוי לתקע בחזק, דעכ"פ כיון שהחזירה ה' עכשיו מטה באופן שאינה ארע הוי כמו בונה בית אין ג"מ בחזק או לא, דאיברא דלא נעשה גוף א' כ"פ לא גרע מעושה אהל קבוע, אבל כיון דקיי"ל אין בנין בכלים ולא שייכא בכלים תורת בנין ואהל לל לכן אין כאן בונה, אלא אם חזק דאו חייב משום חזק דחייב גם במגבן ותקוע עץ בעץ ושאר מילי יח שנעשה גוף א', ומבואר דליכא עכשיו שום קרישא מה שהביאו בתוס' מעייל שופתא בקופינא דמרא שזה ה' שהביא הרמב"ם המכניס יד הקידום בתוך העץ, הוא בודאי משום מחבר דבר אל דבר ועושהו גוף אחד או שכתבנו, אבל מנפה בכלי חזקית ולא הוי מחבר אלא מקבץ, אלא שבתנפוח עושה הכלי אף שעשה כלי חדש מ"ם לא מחייב משום בונה, כמו שבארנו דגם

עשה כלי מחדש ליכא תורת בנין.

אלא דיש לעיין בהא דאיתא דף י"א ע"ב: אלא מעתה הדין שחזק קב בבקעת ה"ג דלא מחייב, והשואל משמע דחייב משום בונה, אלא דבאמת לאחר העיון מסתבר יותר בל"ז דהגמ' מקבץ לחיוב מכה בפטיש ולא לחיוב בונה, באמת היינו חייב בונה אמרינן בגמ' בדף ק"ג דחזק קפיזא, ופירש"י שפירש"י שעתיד יהיה סיף יש שמקיימים, ופירש"י דה"ל המאירי ופסק כן להלכה, ואף באמת כן נראה לגבי חיוב בונה דאף דדעתו להוסיף אבל עכ"פ לשון כבר עשה כלי, וכמו במבשל שחייב חזק כש"כ למאכל בן דרוסא (ואף שיש קצת לחזק), וכיון דה"ל הוא דחייב אף דדעתו להוסיף א"כ למה לא יתחייב הדין שחזק קב בבקעת, ועיין בחדושי הר"ן שפירשוהו הוא משום שאומן יעשה מהבקעת שלשה קבין, וא"כ לפי הנ"ל מאי רבנא ומה תלוי זה בהא דלעיל, כיון דאפי' אם דעתו להוסיף עד שלשה קבין יתחייב בחזקת קב אחד, איברא דהרמב"ם דס"ל אין בנין בכלים ע"כ גם הא דחזק קפיזא בקבא לא הוי לענין בונה, ובאמת הרמב"ם מפרש פי' אחר כפי' רבינו האי גאון ור"ח דמירי שעושה תקון בכלי ומחייב משום מכה בפטיש, אבל באמת מסברא ג"כ נראה כן דלענין חיוב בונה אין ג"מ דעכ"פ בונה בנין, וע"כ דהגמ' והדין שחזק קב בבקעת לא מירי לענין בונה אלא לענין חיוב מכה בפטיש דלזה צריך גמר מלאכה, ולכן אם לא ה' גמר מלאכה לא ה' חייב, אבל כיון דהא הדין וכל עיקר חזקתו הוא באופן זה הוא לא יעשה יותר ואצלו הוא גמר מלאכה חייב, עכ"פ אין מכאן סתירה לשיטת הרמב"ם כפי' שביארנו דגם בעושה כלי מחדש ג"כ ליכא חיוב בונה, איברא דלפי דברינו ישאר לנו תימה לפי דעת רש"י, דרש"י הא סבר גבי האי מאן דעביד חביתא דאין בנין בכלים אף בעושה כלי מחדש, וא"כ לפי' ע"כ הא דחזק קפיזא בקבא לענין מכה בפטיש הוה, ומלבד דחסר הבנה למה יהי' גמר מלאכה כיון דדעתו להוסיף, וגם אינו מבואר קושית הגמ' בדף י"א הא דהדין שחזק קב בבקעת דלמה לא יתחייב, וכמש"כ וצ"ע.

ולפי האמור נבין היטב מה דאמרין דגודלת חיוב משום בונה דכתב ויבן ד' את הצלע מלמד שקילעה וכו', דבאמת לא ה' שום הבנה דעכ"פ אין שום דמיון למלאכת בונה, אבל לפי הנ"ל מיושב דבאמת הוא מקבץ חלקים ומחבר דבר אל דבר, אלא דלא הוי תקיעה בחזק ולא הוי דמיון בונה, אלא דמיון אריגה, ושמעינן מהך קרא דקרוי בנין, עכ"פ מיושב שפיר דהרמב"ם לא מפרש על מפס מורסא דהוי משום בונה דאף דעושה פתח, אבל כיון דעשיית אהל ליכא כלל בתלוש אלא מקבץ, והכא לא הוי מקבץ כי אם עשיית אהל, ובתלוש לא מחייב, ולא שייך להזכיר כאן אם אדם הוי כקרקע דלגבי חיובי מלאכות שבת דילפינן ממשכן בעינן בנין בקרקע ממש ופשוט, (ובאמת הרמב"ם לא פסק כלל הא דגודלת חיוב משום בונה, וכן ה' מיושב דהתם לא ה' בנין, וכן פתח, וגם כונת רש"י דשייך בנין בבקעת

ועכשיו א"ש תי' המ"מ שיישב דברי הרמב"ם שפסק במפ"ס מורסא דלחוציא ממנה ליחה פטור ומותר, שהקשו עליו דהא פסק דמלשאצ"ל חייב, וכתב המ"מ דכיון דהרמב"ם מפרש דמפ"ס מורסא הוא משום מכה בפטיש לכן לא שייך בזה מלאכה שאצ"ל, דלא הוי מלאכה כלל, כיון שאינו עושה זאת בשביל מלאכת הרופאים, ובאמת אף עדפי' מסתב"ם בכ"ז המה נפלאין, דעכ"פ במה יתיישב הגמ' דבגמ' אמרינן להדי' דברייתא דמפ"ס מורסא אתיא כר"ש דאמר מלשאצ"ל פטור, אכן לפי הגמ' מיושב שפיר דהא פליגי רב ושמואל במסתת דרב סבר משום בונה ושמואל אמר משום מכה בפטיש, ומסתת הוא במלש' דע"כ דרב סבר דיש בנין בכלים וכיון שתיקן את האבן שהיא ראוי' לבנין זה נמי מיקרי בנין, וברשב"א כ' בשם רבינו האי דמהא דרב סבר דעייל שופתא בקופינא דמרא חייב משום בונה מוכח דרב סבר דיש בנין בכלים ולכן לית הלכתא כותי', אכן לפ"ד הרמב"ם מהא דעייל שופתא לא מוכח דהא הרמב"ם פסק בעייל שופתא כרב והוא פסק להדיא דאין בנין בכלים וכמו שהארכנו, אכן במסתת פסק הרמב"ם שמואל דחייב משום מכה בפטיש ולא משום בונה, וע"כ לא דלא פסק בהא כרב כאיסורי' כדפסק באינן תרי פלוגתא כרב, משום דס"ל יש בנין בכלים, ולכן פסק הרמב"ם כשמואל, וא"כ שפיר ניהא דרב לטעמ' דסבר יש בנין בכלים מפרש שפיר הברייתא דמפ"ס מורסא משום בונה, ולכן כשמתכוין להוציא ליחה הוי משאצ"ל, ולכן קאמר רב דהך ברייתא כר"ש אכן לדידן דפסקינן דאין בנין בכלים א"כ ע"כ הך ברייתא משום מכה בפטיש, וא"כ לא תליא הך ברייתא בהא דמשאצ"ל כלל, דלפי זה אם מתכוין להוציא ליחה לא הוי מלאכה וכמו שכ' המ"מ.

ובזה גופא יתיישב קושיית הראשונים ובתוס' בשבת ד' ג' משמואל אדשמואל, דשמואל סבר כר"י במלאכה שאצ"ל ופסק במפ"ס מורסא דפטור ומותר וכמו שהבאנו, אך כפי הגמ' אינו קושיא וזה גופא טעמא דרמב"ם שלא דחה הך דמפ"ס מורסא, ופירש הך דמפ"ס מורסא משום מכה בפטיש, וס"ל דרב מפרש משום בונה, אבל משום מכה בפטיש לא הוי בלחוציא ליחה מלאכה כלל, וטעמ' דמפרש דלא כרב משום דמוכח משמואל גופי' דהוא נמי סבר משאצ"ל חייב וע"כ דהוא פליג על רב בהא, וטעמא משום דרב מפרש משום בונה ושמואל מפרש משום מכה בפטיש, וכיון דבהא דמסתת קי"ל כשמואל וכו', ע"כ כאן במפ"ס מורסא נמי אינו אלא משום מכה בפטיש וכו'.

והנה הרמב"ם בפ"י הל' י"ד פסק שהעושה נקב בלול של תרנגולים חייב משום בונה, וכתב הכ"מ וז"ל, כתב המ"מ שפסק כרב ויש לתמוה דלקמן בסמוך כתב העושה נקב בק' בעץ בין בבנין ה"ז תולדה מכה בפטיש ובר"פ כ"ג כתב העושה נקב שהיא עשוי' להכניס אורה ולהוציא התבל ה"ז חייב משום מכה בפטיש עכ"ל, וכ' ד"ם דהא דפליג רב ושמואל בעייל כרב משום בונה, ושמואל עשה נקב בלול של לא משום בונה.

אלא דרב סבר אף משום בונה אבל אין ת"ג דמחזה דחייב משום מכה בפטיש נמי, וה"נ אשכחן גבי משמר דרבה אמר משום בורר ור"ז אמר משום מרקד, ופי' רש"י דרבה אף משום בורר ס"ל, אך דנשאר הלח"מ בפליאה על הרמב"ם דה"ל לכתוב דחייב שתיים משום בונה ומשום מכה בפטיש ע"ש בלח"מ, והנה באמת קשים הדברים דאי חייב ב' משום בונה ומשום מכה בפטיש א"כ איך קאמר רב משום בונה, דמשמע משום בונה לחוד ואינו חייב אלא אחת, ולא דמי להא דמשמר דהתם אינו חייב אלא אחת או משום בורר או משום מרקד, כמ"ש הלח"מ בעצמו משום דהכל מלאכה אחת, ובאמת בורר גופי' אי לא ה"י אב ה"י חייב משום מרקד וכן להיפוך כדמוכח בפ' כלל גדול דף ע"ג ע"ב, אבל הכא אי חייב ב' לא הו"ל משום בונה אלא דחייב ב'.

לכן נראה לי ליישב דברי הרמב"ם בהקדם שנבאר פירושא דמלאכת מכה בפטיש לדעת הרמב"ם, דכל הראשונים משמע דס"ל דעיקר מלאכת מכה בפטיש הוא מלאכת גמר מלאכה, ורק דמיקרי מכה בפטיש משום שהאומן מכה בפטיש בשעת גמר מלאכה, אכן באמת קשה הדבר מאוד, דנקט התנא דוקא השם דמכה בפטיש דאינו עיקר המלאכה, ועיקר הוא הגמר מלאכה, ואם הכה בפטיש לפני גמר המלאכה פטור כדפי' רש"י להדיא במתני', אכן הרמב"ם נראה שהוא מפרש באופן אחר דזה לשון הרמב"ם בפ"י הל' ט"ו, המכה בפטיש הכאה אחת חייב, וכל העושה דבר שהוא גמר מלאכה ה"ז תולדות מכה בפטיש וחייב, כיצד המנפח בכלי זכוכית והצד בכלי צורה וכו' ע"ש, הרי שלא הוצרך כלל בחיובא דמכה בפטיש שיהי' בשעת גמר מלאכה שהרי חלק אותם לשנים וכ' המכה בפטיש הכאה א' חייב, וכל העושה דבר שהוא גמר מלאכה ה"ז תולדות מכה בפטיש וחייב, אלמא שהם שני דברים ואינם שייכים זה לזה, ועוד שהרי הרמב"ם שינה מלשון הגמ', דבגמ' אמרינן בוף ע"ה רבה ור"ז דאמרי תרוייהו כל מידי דאית בה גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש, ולכן אפשר לומר דהיינו דעיקרא דחיובא דמכה בפטיש הוא גמר מלאכה, אבל הרמב"ם הרי כתב וכל העושה דבר שהוא גמר מלאכה הוא תולדות מכה בפטיש, א"כ היינו תולדה ולא פירושא דמלאכת מכה בפטיש, לכן נראה לי דהרמב"ם מפרש מתני' כפשטה דמכה בפטיש בעצמו הוא מלאכה וטעמא דמילתא דאחרי כל המלאכות ששינה התנא דהם מלאכות נפרדים שיש בכל א' חשיבות מלאכה חשב לנו עוד מלאכה א' והוא מכה בפטיש והיינו מלאכת אומן שהמכה בפטיש הוא דבר השייך לאומן וחייבין עליו בשבת, וזה גופא הוי חשיבותו שנקרא מלאכה בשביל זה, ולכן סתם הרמב"ם הדברים וכתב המכה בפטיש הכאה א' חייב, היינו שאין חילוק כלל אם הכה ע"ג מסמר בכותל או גבי כל כיח שהכה בפטיש זהו חשיבותו ומיקריא מלאכה, ואמרינן עלה בגמ' דכל מידי דאית בה גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש, ופי' הרמב"ם שהוא תולדות מכה בפטיש והיינו דמידי דאית בה גמר מלאכה דמי למלאכת אומן, חייב משום מלאכת אומן, ולכן האי מאן דשקיל אקופי מגלימא חייב משום מכה בפטיש, וכן כל דכוותי' דכיון דהוי

שפיר הרמב"ם בתחלת דהעושה נקב בלול של תרנגולים חייב משום בונה ואח"כ כתב שהעושה נקב כ"ש ה"ז תולדות מכה בפטיש, ובאמת בכל מילי דמלאכה שבת אי הוי גמר מלאכה והוא עשה הגמר מלאכה יש לחייבו ג"כ משום מכה בפטיש, אלא שהרמב"ם רצה להשמוענו בזה שהעושה נקב בכל דבר בין בעץ בין במתכת בין בבגין בין בכלים ה"ז תולדות מכה בפטיש, ומשום דתנן במתני' דהקדוח חייב והיינו משום מכה בפטיש וג"מ גם בעושה נקב בבנין אם לא התרו בו משום בונה, אלא משום מכה בפטיש.

וכן לקמן בפ' כ"ג דאיירי לענין לעשות נקב בחבית שהוא כלי וליכא לחיובי משום בונה, כ' ג"כ שפיר שהעושה נקב כ"ש שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל כמו לול של תרנגולים ה"ז חייב משום מכה בפטיש לפיכך וכו', והיינו דשם רוצה לבאר דבעושה נקב בכלים דשם לא שייך לחיובי משום בונה דאין בנין בכלים וכו' ואפי' בעושה כלי מחדש וכו' ולכן לא נשאר אלא חוב מ"פ, ולכן כתב שהעושה נקב וכו' כמו בלול של תרנגולים, היינו נקב כזה שהוא עשוי להכניס ולהוציא ואיברא דבלול של תרנגולים יש ג"כ החיוב דמכה בפטיש וכו', אלא דשם לא נצרך זאת דאיכא נמי חיובא דבונה דהוי בונה ממש וכו'.

גמר המלאכה דמי למלאכה אומן וחייב משום מכה בפטיש.

ולכן גבי המפיס מורסא כ' הרמב"ם שזו היא מלאכת הרופא ולא דייק כלל לכתוב שהיא גמר מלאכה, אלא דכיון שהיא מלאכת הרופא הוי מלאכת אומן וחייב משום מכה בפטיש ולכן מיושב עכשיו שפיר דלא שייך לל' לחייב במלאכה א' משום בונה ומשום מכה בפטיש, דלא שייך לחייב במלאכה א' משום שני חיובים, אלא אם במעשה האחת עשה באמת שני מלאכות נפרדות כמו למשל אם קצר ונטע כאחת או שלש ואפה כאחת או כל שכמותם שבמעשה א' יעשה שני מלאכות נפרדות, אבל מכה בפטיש הא אמרינן דאינה מלאכה שיש בה חידוש פעולה מצד עצמה אלא דחשיבות מלאכת האומן מחשיב זה למלאכה, דמלבד כל המלאכות שיש בכל א' חשיבות מלאכה ישנה עוד חשיבות הכאת פטיש, וכן כל מלאכת אומן ג"כ מחשיב את המלאכה ונקרא עליו שם מלאכה, וא"כ עכ"פ אם עשה אחת מן המלאכות באופן שיש ע"ז גם שם מלאכה אומן עכ"פ הא לא עשה שני מלאכות כלל ובשביל תוספות חשיבות לא יתחייב שתים, ולכן שפיר בעייל שופתא בקופינא דמרא או זעושה נקב בלול של תרנגולים אי חייב משום בונה י"ש לחייב ג"כ משום מכה בפטיש, אבל באמת יש ע"ז שם חיוב מכה בפטיש אלמלי שה' חיוב בונה, ולכן פסק

אורי חייב

רב אליעזר מנחם שך

לפנים ר"מ בלונדון (פולין)

שלמי שמחה

מצות ברגל, ראי' חגיגה שמחה, מפורש שאפקי' רחמנא שלא לצאת בחגיגת י"ד חובת השמחה, וכמו שאין יוצאין בקרבן החגיגה חובת שמחה, ומשום כך הוצרך הראב"ד להוכיח את זה מהברייתא אל"בי דבן תימא שהיא חובה ואפ"ה יוצאין בה משום שמחה, והטעם דחייב שלש מצות שנאמרו בחג לא בפסח ביוחד נאמרו, אלא שפסח בכלל החגים לחייבו בהו, וע"כ בפסח שיש חגיגת י"ד שפיר יוצאין בה חובת שמחה, ומה שהגמ' אומרת בפסחים שם שהכהנים יוצאין בשעירי תרגלים חובת שמחה, אף שבכל החגים איננייהו, זהו משום שרק הכהנים יוצאין, וגם לא מוכרח על כל כהן וכהן ביוחד שיאכל מהו, וע"כ הכהן שאכל שפיר יוצא חובת שמחה, משא"כ חגיגת י"ד אי היתה חובה תחייב הוא על כל ישראל, ואפילו הכי חייבתו התורה בשלש מצות, ש"מ שאפקי' רחמנא שלא לצאת בחגיגה זו חובת שמחה, ומשום כך הוצרך הראב"ד להוכיח מן הברייתא וכטעמא שכתבנו לעיל, אלא שאפשר לפי מה שכתב הכ"מ כאן שאף לבן תימא אינה חובה, אלא שאם מביאה יש לה כל דיני פסח, ע"כ יוצאין בה שפיר חובת שמחה, משא"כ אי ה' חובה ואפ"ה חייבו רחמנא ברגל בשלש מצות, לא היו יוצאין בה חובת שמחה שהרי אפקי' רחמנא שלא לצאת, וצ"ע על הכ"מ כאן אחרי שחידש שאף לבן תימא אינה חובה, כבר מיושב לשון לפיכך שכתב הרמב"ם, ומאי קשי' לי שם על לשון לפיכך, וראיתי באור שמח שכן כתב לימשב לשון לפיכך

הרמב"ם בפ"ב מהל' חגיגה הל"י כתב: יוצאין ישראל די חובת שלמי שמחה בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה וכהנה"ם בחטאת ואשם ובבכור ובחזה שוק שמחה זו היא לשמחה באכילת בשר לפני ה' והרי אכלו, אבל אין יוצאין די חובתן לא בעופות ולא במנחות שאינן בשר ימשחו, כבר בארנו בפסחים שחגיגת י"ד רשות לפיכך אין אדם יוצא בה די חובת חגיגה אלא יוצא בה חובת שמחה, והראב"ד בהשגות כתב וז"ל: א"א איני יודע ואי לפיכך ואותה ברייתא בן תימא שונה אותה דסבר חגיגת י"ד חובה היא בפסח, אבל לרבנן כיון דרשות היא יוצא בה אף משום חגיגה אם התנה עלי' לצאת בה שחטה ב"ד, וביאור השגתו הוא שהרי מפורש דברייתא בפסחים ע, חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא פסח ואינה נאכלת אלא ליום ולילה אחד, וחגיגת ט"ו אכלת לשני ימים ולילה וחגיגת י"ד יוצא בה משום ומחה ואינו יוצא בה משום חגיגה, הרי מפורש שאף בן תימא שסובר שהיא חובה ואית לה כל דיני פסח פילו הכי יוצאין בה משום שמחה כפירש"י שם הטעם, וא' לפיכך שכתב הרמב"ם שמשמע שרק משום שהיא שות יוצאין בה משום שמחה, ולכאורה עדיפא ה' לי' הראב"ד להקשות דהא מפורש שיצאין אף בנו"ג חטאת ואשם ובבכור ובכל דבר שבחובה, וא"כ אף ה' חגיגת י"ד חובה למה אין יוצאין בה משום מחה, מ"ש מכל הדברים שבחובה, ואולי דשאני יגת י"ד אי ה' חובה, דהתורה הלא חייבתו בשלש